

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РИНКІВ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕГІОНАЛЬНИХ УТВОРЕНЬ

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF MARKETS OF EDUCATIONAL SERVICES IN UKRAINE, TAKING INTO ACCOUNT THE FEATURES OF REGIONAL FORMATIONS

Автором проаналізовано особливості розвитку ринку освітніх послуг в Україні в умовах євроінтеграції. Визначені інтеграційні чинники, які відображають якість надання освітніх послуг. Встановлено взаємозв'язок економічної ситуації у країні та стану фінансування розвитку освітньої галузі загалом. Наголошено на необхідності створення ефективного і дієвого ринку освітніх послуг та реалізації потенціалу висококваліфікованих фахівців. Розглянуто різні трактування поняття «ринку освітніх послуг». Охарактеризовано структурні компоненти ринку освітніх послуг і особливості їх співвідношення в сучасних українських реаліях. Визначено пріоритетні завдання досліджуваної сфери. Проаналізовано механізми функціонування ринку освітніх послуг та важелі регулювання ринку освітніх послуг. Деталізовано змістове наповнення освітньої послуги. Зазначено важливість посилення ролі громадянського суспільства в межах здійснення освітньої політики. Зазначено актуальні напрями розвитку ринку освітніх послуг – децентралізації та регіоналізації освіти. Виявлено особливості впливу процесів децентралізації в Україні на розвиток ринку освітніх послуг. Наголошено на неготовності ринку освітніх послуг оперативно реагувати на зміни попиту в результаті структурних зрушень в економіці. Відзначено складові частини комунікаційної політики, які сприяють співпраці закладів освіти із центрами зайнятості та представниками бізнес-сфери. Встановлено залежність конкурентоспроможності регіону від якості освіти й інновацій як основних чинників економічного розвитку країни загалом. Окреслено доцільність визначення чітких законодавчих і нормативних орієнтирів для створення сучасної моделі освіти в межах об'єднаних територіальних громад. Розглянуто децентралізацію як шлях формування регіонального освітнього простору. Охарактеризовано впровадження нових технологій навчання як інструмент збільшення обсягу доступних освітніх послуг, створення ефективного системи безперервної освіти. Розглянуто зміни, що очікують в рамках освітньої й територіально-адміністративної реформ, пов'язаних із розвитком освітньої мережі в об'єднаній громаді. Автором зазначено, що на тепер у сільській місцевості в Україні функціонують багато шкіл із малою наповнюваністю. Вони не можуть забезпечити належної якості навчання учнів. Причинами цього є складна демографічна ситуація та процеси глобалізації. Автором запропоновано створення опорних закладів освіти, які будуть важливим моментом на шляху до нової якісної освіти. Це повинно стати своєрідним кроком до закладів освіти майбутнього. Охарактеризовано проблеми в динаміці створення опорних закладів освіти, що зумовлюють подальші перспективи розвитку ринку освітніх послуг та їхню якість.

Ключові слова: освітня послуга, регіональний ринок освітніх послуг, фінансування освіти, державна та регіональна політика, європейська інтеграція.

The author analyzes the peculiarities of the development of the market of educational services in Ukraine in the context of European integration. Integration factors that reflect the quality of educational services are identified. The interrelation between the economic situation in the country and the state of financing the development of the education sector as a whole has been established. Emphasis is placed on the need to create an efficient and effective market for educational services and realize the potential of highly qualified specialists. Different interpretations of the concept of "market of educational services" are considered. The structural components of the market of educational services and features of their ratio in modern Ukrainian realities are characterized. The priority tasks of the researched sphere are determined. The mechanisms of functioning of the market of educational services and levers of regulation of the market of educational services are analyzed. The content of the educational service is detailed. The importance of strengthening the role of civil society in the implementation of educational policy is noted. The urgency of such directions of development of the market of educational services as decentralization and regionalization of education is noted. Peculiarities of the influence of decentralization processes in Ukraine on the development of the market of educational services are revealed. Emphasis is placed on the unwillingness of the market of educational services to respond quickly to changes in demand as a result of structural changes in the economy. The components of communication policy that promote cooperation of educational institutions with employment centers and representatives of the business sphere are noted. The dependence of the region's competitiveness on the quality of education and innovation as the main factors of economic development of the country as a whole has been established. The expediency of defining clear legislative and normative guidelines for the creation of a modern model of education within the united territorial communities is outlined. Decentralization is considered as a way of forming a regional educational space. The introduction of new learning technologies as a tool to increase the volume of available educational services, the creation of an effective system of continuing education is characterized. The changes expected in the framework of educational and territorial-administrative reforms related to the development of the educational network in the united community are considered. It is noted that due to the difficult demographic situation and globalization, there are currently many low-capacity schools in rural areas of Ukraine that cannot ensure the proper quality of education. The creation of support institutions, which is a kind of step towards the educational institutions of the future, has been identified as an important point on the way to a new quality education. Problems in the dynamics of creation of basic educational institutions are described, which determine further prospects of development of the market of educational services and their quality.

Key words: educational service, regional market of educational services, financing of education, state and regional policy, European integration.

УДК 351
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2021.21.10>

Масляк Т.Р.
аспірантка кафедри управління та бізнес-адміністрування
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Постановка проблеми в загальному вигляді. Протягом останніх років здійснюється хаотичний розвиток ринку освітніх послуг, що стало причиною диспропорційності попиту та пропозиції. З огляду на наявність високої конкуренції, демографічних і економічних відмінностей регіону, ринок освітніх послуг характеризується нестабільністю та незахищеністю. Регіональні освітні заклади повинні переорієнтувати свою діяльність на актуальні потреби економіки з орієнтацією на пріоритетні запити сучасного ринку праці й освітніх потреб населення. Формування регіонального ринку освітніх послуг неможливо уявити без використання маркетингових комунікацій, які є ключовим інструментом для просування освітніх закладів на ринку освітніх послуг.

Актуальне вивчення особливостей розвитку регіональних ринків освітніх послуг у контексті розроблення та впровадження стратегічних напрямів розвитку ринку освітніх послуг в Україні, реформування освітньої сфери. Розвиток регіонального ринку освітніх послуг є пріоритетним напрямом державної та регіональної політики у сфері освіти в Україні. У сучасних умовах в Україні національні та регіональні стратегії розвитку регіональних ринків освітніх послуг є недостатньо дієвими, що зумовлено досить низьким обсягом експорту, труднощами в забезпеченні процесу інтеграції української освіти в європейський освітній простір, повільними темпами розвитку міжнародних освітніх програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні складники окресленого проблемного напрямку дослідження формування та розвитку ринку освітніх послуг проаналізовано в наукових працях та різних дослідженнях багатьох учених і практиків. Повноцінне дослідження різних аспектів розвитку ринку освітніх послуг міститься у працях таких авторів, як: З.П. Бараник, Ю.В. Кикош [1], О.В. Большая [2], Ю.О. Доляняк [3], О.А. Карпюк [4], А.О. Малюкіна [5], Н.В. Павліха [6], І.О. Пойта [7], Л.М. Калініна, О.М. Онаць, О.В. Ткач, М.О. Топузов [8], Р.О. Ситюк [10], Л.М. Хижняк [11], В.М. Хохленко [12].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження ринку освітніх послуг стосується в основному ринку вищої освіти. Проблеми дошкільної та загальної освіти не розглядаються у вітчизняній науковій літературі, оскільки ці форми освіти активно перебувають у режимі реформування в умовах децентралізації. Досить незначними є наукові напрацювання щодо формування опорних закладів освіти. Отже, спостерігається явна недостатність науково-теоретич-

них узагальнень, необхідність подальшого розроблення науково-методичних елементів, спрямованих на практичне вирішення завдань удосконалення механізму функціонування освітнього ринку.

Мета статті – проаналізувати розвиток ринків освітніх послуг в Україні з урахуванням особливостей регіональних утворень.

Виклад основного матеріалу. Наша держава володіє досить потужним освітнім потенціалом, що є джерелом виходу вітчизняної освіти на світові ринки освітніх послуг. В умовах радикальних соціально-економічних перетворень відбулися зміни в Україні, що стали передумовою становлення та розвитку ринку освітніх послуг у країні. Унаслідок процесів глобалізації, європейської інтеграції й інформаційної революції відбуваються трансформаційні зрушення в національній системі освіти, наближення до принципів Болонського процесу. У контексті розвитку освітніх послуг в Україні інтеграційні чинники характеризують тенденцію, завдяки якій національні провайдери освіти на ринку освітніх послуг, що були обмежені в наданні своїх послуг державними кордонами, отримали можливість експортувати освітні послуги у країни Європейського Союзу, і навпаки. Євроінтеграційні процеси, будучи суттєвим викликом для вітчизняної системи освіти, водночас дають значні можливості для розвитку ринків освітніх послуг у регіонах України [6].

Сьогодні економічний стан освіти в Україні характеризується суттєвою незбалансованістю. Найбільшою проблемою економічних відносин між суб'єктами у сфері освіти України є невідповідність наявного економічного механізму принципам ринкової економіки.

Освіта як один із видів економічної діяльності є невід'ємною складовою частиною ринкової економіки України. У такій системі державні кошти на освіту виділяються на «утримання державних і комунальних навчальних закладів», замість стимулювання наданих закладами освіти конкретних видів освітніх послуг з урахуванням їх якості. Це є наслідком старої планової радянської економічної системи.

Такий механізм фінансування освітньої діяльності в Україні обмежує можливість громадян України здобувати освіту за своїм вибором у рамках державного замовлення в навчальних закладах незалежно від місця їх розташування та форм власності. Така специфіка позбавляє можливості запроваджувати принцип «гроші ходять за здобувачем освіти». Також відсутня конкуренція між закладами освіти, у результаті якої заклад освіти як суб'єкт господарювання може отримати додаткові кошти за більш

якісні результати своєї освітньої діяльності. Це є наслідком наявного механізму фінансування освіти, не дає змоги запровадити живу конкуренцію закладів освіти, що змогло б підвищити ефективність економічної діяльності кожного закладу освіти [9].

У спеціальній літературі ринок освіти окреслено науковцями як:

1) сукупність правових, соціально-освітніх, фінансово-економічних, організаційно-методичних та інформаційних відносин, що складаються між споживачами і виробниками освітніх послуг;

2) сукупність нормативно-законодавчих, культурологічно-ціннісних, морально-етичних та інших інституціональних обмежень здійснення угод, що пов'язані з реалізацією освітніх послуг у державі [4].

Також у різних трактуваннях економічної сутності ринку освітніх послуг робиться наголос на різні аспекти його функціонування та прояву, не охоплюється в комплексі весь спектр.

В умовах ринкових перетворень Україна опинилася перед необхідністю створення ефективного і дієвого ринку освітніх послуг та реалізації потенціалу висококваліфікованих фахівців. Розвиток ринку освітніх послуг – необхідна умова інноваційних змін та забезпечення конкурентоспроможності країни на основі ефективного використання інтелектуальних ресурсів. З початком формування ринку освітніх послуг в Україні набули актуальності питання стосовно ступеня участі держави у сфері освіти [5].

Ринок освітніх послуг, як і інші ринки, має свої класичні взаємопов'язані компоненти: попит, пропозицію, конкуренцію та ринкову ціну. Розвиток освітньої галузі в межах ринкових відносин базується на притаманному будь-якому ринку співвідношенні попиту та пропозиції освітніх послуг.

Сучасний ринок освітніх послуг характеризується невідповідністю попиту і пропозиції. Через невідповідність попиту і пропозиції виникає розбалансованість ринку освітніх послуг і ринку праці. На жаль, попит на освіту визначається платіжною спроможністю населення, а пропозиція відображає можливість державних та недержавних інституцій. Рівновага попиту та пропозиції встановлюється ринком праці.

Потреба споживачів отримати освітню послугу набагато більша, ніж попит на відповідних спеціалістів у різних галузях економіки. Це об'єктивно не збігається з можливостями економіки в задоволенні робочими місцями всіх фахівців згідно з отриманою спеціаль-

ністю. Результатом цього дисбалансу є те, що пропозиція спеціалістів більша, ніж попит на ринку праці, але водночас є дефіцит інших спеціальностей та професій [12].

Ринок освітніх послуг є головним засобом формування та відтворення інтелектуального потенціалу нації, нової системи світогляду цінностей і духовності громадян. Він має забезпечувати сталий розвиток України. У цьому контексті пріоритетними напрямками розвитку повинні бути:

– удосконалення в закладах освіти, у разі необхідності на ринку, спеціальних навчальних програм зі сталого розвитку, видання науково-популярної літератури з питань екологічної етики й екологічної економіки, створення навчальних посібників із цієї тематики;

– забезпечення постійної інформованості населення та громадських організації, що є найвищою формою еволюції індустріальної системи господарювання;

– проектування освітніх програм, що містять ключові напрями розвитку взаємозалежності економічного процвітання, соціальної справедливості, добробуту і здоров'я людини, про межі допустимого втручання у природу та максимальне збереження навколишнього середовища;

– формування необхідного базису знань, що спирається на ідеї взаємозалежності природи і суспільства, сталого розвитку й економічної свідомості людини;

– створення загальнодержавної системи безперервної екологічної освіти і виховання, зокрема і з питань сталого розвитку в усіх вікових групах населення [7].

У контексті розвитку ринкових відносин система ринку освітніх послуг трактується як система економічних відносин чи сфера обігу, де відбувається купівля – продаж освітніх послуг. Якщо ж розглядати освіту як елемент ринкової економіки, то обов'язковими її атрибутами є продавець, покупець та товар.

Л.М. Хижняк пропонує віднести до складу учасників ринку освітніх послуг, окрім загальноновизнаних продавців та споживачів освітніх послуг, також і законодавство, піар і форми суспільного нагляду за закладами освіти, відповідні громадські органи, тобто інституційну інфраструктуру освітнього ринку [11].

Механізм функціонування ринку освітніх послуг – це взаємодія важелів, інструментів, методів, прийомів, підходів, за допомогою яких реалізується технологія відносин суб'єктів ринку щодо купівлі – продажу такого специфічного товару, як освітня послуга. До економічного механізму регулювання належать важелі, інструменти, методи, які приводять у

дію, регулюють процес функціонування ринку освітніх послуг.

Важелями регулювання ринку освітніх послуг науковці трактують засоби зміни ситуації на ринку освітніх послуг, його поточного стану, здійснення ринкових перетворень у проведенні освітньої політики країни. До економічних важелів регулювання ринку освітніх послуг належать: грошово-кредитна політика (ставка відсотка за позичками); бюджетна політика (підвищення мінімальної зарплати й оплати праці в бюджетній сфері); інвестиційна політика; податкова політика; зовнішньо-економічна політика (підтримка вітчизняного виробника освітніх послуг, стимулювання притоку іноземних студентів) [1].

Найбільша особливість освітньої послуги на ринку полягає в тому, що вона в реальному часі водночас надається і споживається. Отже, товаром на ринку освітніх послуг є вміння, навички та знання, запропоновані вишами, коледжами, училищами, приватними викладачами й іншими суб'єктами ринку.

Угоди між суб'єктами, які надають ці послуги у сфері освіти, та споживачами здійснюються у вигляді обміну. Вочевидь, натепер угоди здійснюються так: продавець освітньої послуги навчає чомусь споживача і підкріплює здобуту освіту дипломом, атестатом чи посвідченням, а споживач вносить плату за навчання власним чи державним коштом.

Посилення ролі громадянського суспільства в межах здійснення освітньої політики відбувається через запровадження механізмів консультування із представниками громадськості й незалежними експертами з освітніх питань, а також створення такої системи управління освітою, коли недержавним організаціям і приватному сектору делегується частина державних управлінських, політичних функцій в освіті.

Ключовий напрям розвитку ринку освітніх послуг – децентралізація та регіоналізація освіти на основі аналізу її багатокладності з урахуванням регіональних особливостей та інтересів територіальних громад під час вибору методів управління, здійснення реформ і фінансового забезпечення. Державна політика у процесі трансформації освіти повинна враховувати потребу локальних проєктів реформування освіти та наявність незалежних аналітичних центрів [3].

Децентралізація в освіті спрямована на вдосконалення процесу навчання, підвищення спроможності закладів і демократичної участі груп інтересу, справедливого розподілу ресурсів. Децентралізація створює нові умови для діяльності закладів освіти, стимулює

творчу активність їх колективів і керівництва, зближує школу з її середовищем, дає змогу акумулювати в ній інтелектуальну і матеріальну підтримку промисловців і всієї місцевої громади. У рамках політики, що формується на національному рівні, керівництво й управління освітою на місцевому рівні повинні бути здатними адекватно реагувати на потреби освітньої системи, аналізувати їх та визначати як стратегічні цілі.

Ринок освітніх послуг виявився не готовий оперативно реагувати на зміни попиту в результаті структурних зрушень в економіці, що гальмує розв'язання проблем дефіциту кваліфікованих робочих кадрів і залишає суттєву диспропорцію між попитом і пропозицією на ринку праці. Необхідно забезпечити розвиток професійної освіти, оскільки на сучасному етапі зростає потреба національного господарства у висококваліфікованих працівниках реального сектора економіки.

Важливою складовою частиною комунікаційної політики є також взаємодія освітніх закладів із бізнесом та регіональними центрами зайнятості, функції яких не закінчуються прогнозуванням попиту на окремих фахівців, а доповнюються інформаційною діяльністю щодо можливості працевлаштування випускників, що знизить ризики «відпливу розумів», пов'язані з академічною мобільністю.

Варто суттєво підвищити якість професійної підготовки на всіх рівнях освіти шляхом спрямованості її на міжнародні стандарти, орієнтації освітніх установ на потреби регіонального, локального і місцевого ринків праці. Існує необхідність якісної зміни системи співпраці територіальних і державних установ щодо питань функціонування і розвитку професійного навчання. Динамічній моделі соціально-економічного розвитку країни повинна відповідати адаптивна система освіти, яка здатна швидко реагувати на зміну вимог ринку праці, зміну темпів економічного зростання, готувати і відтворювати фахівців, що здатні працювати в конкурентному середовищі [2].

Багаторічна практика регіонального розвитку доводить, що конкурентоспроможність регіону залежить від якості освіти й інновацій як основних чинників економічного розвитку країни загалом [2]. Освітня сфера є чинником піднесення рівня якості життя населення, а розвиток регіональних ринків освітніх послуг – пріоритетним напрямом державної та регіональної політики у сфері освіти України.

У сучасних умовах національні та регіональні стратегії розвитку регіональних ринків освітніх послуг є недостатньо дієвими, що

підтверджується відносно низьким обсягом їх експорту, труднощами у здійсненні інтеграції української освіти в європейській освітній простір, повільними темпами розвитку міжнародних освітніх програм [6].

ОТГ як сучасна форма місцевого самоуправління потребує чітких законодавчих і нормативних орієнтирів для організації та змістового наповнення свого функціонування й розвитку, зокрема створення сучасної моделі освіти, визначення понять і термінів, якими має оперувати влада ОТГ у роботі із закладами освіти. Обґрунтована й апробована модель управління системою освіти ОТГ в умовах децентралізації влади забезпечить: реалізацію наукових підходів до її функціонування та розвитку, адаптацію до законодавства в галузі освіти і місцевого самоврядування, визначення необхідних умов для здобуття якісної освіти жителями громади, організацію і зміст професійного розвитку управлінських і педагогічних кадрів відповідно до вимог Нової української школи, шляхи взаємодії влади, громади й освіти у вирішенні актуальних питань життєдіяльності ОТГ.

Децентралізація приводить до формування регіонального освітнього простору, який є складником загальнодержавного освітнього простору, але не входить у жорстку систему управління. Зміни в економіці спричинили формування ринку освітніх послуг, який діє на основі економічних законів, але значною мірою регулюється державою [10].

Упровадження нових технологій навчання дозволило створити ефективну систему безперервної освіти та збільшити обсяг доступних освітніх послуг на ринку освіти. У світлі комп'ютерних технологій нового покоління значно розширилися можливості та покращився процес застосування дидактичного матеріалу нового покоління: віртуальних засобів навчання, електронних підручників, вебінарів, форумів, семінарів і нарад в онлайн-режимі, дистанційних курсів навчання, сучасних систем контролю й управління навчальним процесом на базі програмного середовища систем дистанційного навчання тощо.

Порівняння значень інтегральних показників рівня розвитку ринку освітніх послуг у регіонах дало змогу виявити асиметричність їхніх рівнів. Зокрема, високим рівнем розвитку ринку освітніх послуг характеризується місто Київ; достатнім рівнем відзначаються Харківська, Дніпропетровська, Львівська, Одеська області; середнім – Запорізька, Вінницька, Полтавська, Тернопільська, Донецька, Івано-Франківська, Київська, Черкаська

області, низьким – Житомирська, Рівненська, Волинська, Хмельницька, Сумська, Чернівецька, Миколаївська, Херсонська, Закарпатська, Кіровоградська, Чернігівська, Луганська області [6].

Зміни, які очікуються в рамках територіально-адміністративної й освітньої реформ, тісно пов'язані з розвитком освітньої мережі в об'єднаній громаді. Такі зміни найчастіше означають скорочення кількості навчальних закладів у громаді, тому до такого кардинального рішення не поспішає вдаватися керівництво ОТГ. Однак суттєвий дефіцит бюджету, який відчуватиме більшість ОТГ наприкінці року, й інші тенденції, очевидно, підштовхне їх на цей крок.

Нині над проблематикою якісного проведення оптимізації, щоб не зашкодити водночас своєму авторитету й інтересам учнів та їхніх батьків, громаді, думають усі, хто причетний до вироблення ефективної локальної освітньої політики [6].

Принцип опорної школи, про який сьогодні так часто говорять українські медіа, – гарантувати якісну освіту навіть у кризових умовах та раціональне й ефективне використання ресурсів громади, як ніколи важливий саме в наш час.

Опорні школи – це заклади загальної середньої освіти, які мають вищий юридичний статус і більше повноважень, ніж звичайні школи. В опорних школах зазвичай навчаються понад 200 учнів, школи оснащені сучасним обладнанням для вивчення різних предметів і мають кваліфікованих учителів із цих предметів. Ці заклади відвідують учні середньої та старшої школи, тоді як учні початкових класів зазвичай продовжують навчатись у маленьких школах, неподалік від місця проживання [8].

Наявність опорної школи в об'єднаній громаді є індикатором ефективного освітнього менеджменту.

У сільській місцевості діють багато шкіл із малою наповнюваністю, які не можуть забезпечити належної якості навчання, через складну демографічну ситуацію та глобалізаційні процеси в державі. Такі школи мають можливість стати філією опорної школи і виконувати функції початкової школи. Для дітей та педагогічних працівників з інших населених пунктів забезпечується підвезення до опорної школи.

Саме в час реформування багатьох сфер нашої життєдіяльності на етапі активного становлення нашої держави, для забезпечення рівного доступу до публічних сервісів та послуг, відбувається реформування і галузі освіти.

Вона вже давно потребує докорінних змін, що припинять наявні негативні тенденції.

Таких змін, які із часом перетворюють українську школу на важіль економічного розвитку, соціальної згуртованості, рівності та конкурентоспроможності. Важливим кроком на шляху до нової якісної освіти повинно стати створення опорних закладів, що є своєрідним кроком до закладів освіти майбутнього нашої держави. І державна підтримка опорних закладів дає можливість покращити умови для надання якісних освітніх послуг.

Україні потрібна докорінно якісно інша «Нова українська школа», завдяки якій ми збудуємо суспільство освіченого загалу, у якому кожен зможе не тільки відтворити вивчене, а й буде готовий до застосування набутих у закладі освіти вмінь і навичок у реальному світі.

Оптимізація освітньої мережі є перспективним інструментом реагування на зміну зовнішнього середовища, зміну демократичних та економічних показників, вимог до якості освіти і сучасних методів. Ми маємо державні стандарти та політику освіти, які повинні бути єдиними в державі. Але за ефективне управління мережею освітніх закладів, які допомагають досягти цих самих стандартів, відповідає місцева влада. Тому оптимізація є ефективним локальним інструментом.

Оптимізація шкільної мережі відбувається і надалі може здійснюватись шляхом закриття недостатньо укомплектованих шкіл з альтернативною організацією підвезення дітей до інших найближчих шкіл. Іншим варіантом є той, що громади також можуть самостійно створювати опорні школи, після закриття в них недостатньо укомплектованих шкіл. Такими зазвичай стають великі школи в адміністративному центрі ОТГ [8].

Наприклад, опорні школи є одним з інструментів оптимізації школи. Але є багато прикладів, де громада оптимізувала мережу без створення опорних шкіл. Оптимізація – це важлива процедура, яку повинна проводити місцева влада, щоб досягнути докорінно нових і якісних стандартів освіти. Якщо відхилити процес оптимізації, то громада ніколи не досягне якісної освіти, а діти, які ходять до школи, що підпорядковується адміністративному центру, здобудуть набагато кращу освіту, ніж діти, які залишилися навчатися в малонаповнених класах. З іншого боку, усі гроші громади будуть спрямовані на утримання таких неефективних шкіл із поганою якістю освіти [8].

Нами виявлено проблеми в динаміці створення опорних закладів освіти. Незважаючи на позитивну динаміку, нова модель дуже повільно знаходить своє місце в ОТГ. Причин цієї ситуації декілька:

– опорним вважається заклад, який у своєму складі має філії та (або) здійснює з урахуванням потреб осіб з інвалідністю (зокрема, тих, що пересуваються на кріслах колісних) організоване підвезення учнів (вихованців) не менше ніж із трьох селищ, сіл, у яких ліквідовано загальноосвітні навчальні заклади або припинено (зупинено) їхню діяльність, і педагогічних працівників (у разі потреби) до опорного закладу і до місця проживання. Кількість учнів (вихованців) опорного закладу (без урахування учнів (вихованців) філій) зазвичай становить не менше 200 осіб. Міністерство освіти і науки України рекомендує не менше двох філій;

– досить потужним чинником є опір батьків. Батьки по селах здебільшого змін не хочуть. Вони бояться, що дітям доведеться далеко їздити. Кажуть, шкільні автобуси їздять рідко – здебільшого стоять поламані, відсутні дороги із твердим покриттям, відстань перевезення – понад 5 км, а діти в підсумку залишаються взагалі без освіти. Одним із недоліків є велике навантаження на дітей. Учням доводиться вставати раніше, щоб встигнути доїхати до школи. Також певний час потрібен на повернення додому;

– учителі, директори та весь персонал малокомплектних шкіл усвідомлюють, що невдовзі потраплять під скорочення, формують серед жителів особливу «громадську думку» про непотрібність опорних шкіл [8].

Старі державні та соціальні інституції заважають реорганізації освіти та наближенню державного сектора освіти до сучасної моделі надання освітніх послуг. В Україні, зважаючи на процес змін у суспільстві, в управлінні освітньою системою необхідна поетапна децентралізація. На наш погляд, грамотний, виважений і обґрунтований менеджмент освітніх мереж здатний не лише оптимізувати витратну частину бюджету громади, а і зробити середню освіту більш якісною. Проте реформу децентралізації в управлінні освітою можна здійснити лише комплексно: між керівником освітньої установи й освітянами, між органами влади і споживачами освітніх послуг, між державою і громадянським суспільством, між державною виконавчою владою і місцевим самоврядуванням.

Висновки. Розвиток регіональних ринків освітніх послуг відіграє важливу роль у формуванні ефективного кадрового, наукового й інноваційного потенціалу як регіонів, так і України загалом, гарантує забезпечення підтримки національних інтересів України у процесі оптимізації європейської інтеграції. Розвиток ринку освітніх послуг є одним із при-

оритетним напрямів державної та регіональної політики, що сприяє підвищенню соціально-економічного рівня розвитку регіону. Оскільки натеper Україна перебуває на шляху кардинальних змін на всіх ланках освітнього процесу, то саме якість ухвалених рішень на державному та регіональному рівнях зумовить рівень розвитку освітніх послуг у межах областей, новостворених районів і об'єднаних територіальних громад.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бараник З.П., Кикош Ю.В. Ключові важелі регулювання ринку освітніх послуг. *Роль статистики в подоланні світової економічної кризи : виклики та перспективи для України*. Київ : КНЕУ, 2017. С. 77–80.
2. Большая О.В. Функціонування ринку освітніх послуг та ринку праці України. *Витоки педагогічної майстерності*. 2019. № 24. С. 5–9.
3. Долиняк Ю.О. Регіональні ринки освітніх послуг: сутність та значення в умовах транскордонного співробітництва. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. № 3. С. 60–64.
4. Карпюк О.А. Теоретичні аспекти ринку освітніх послуг. *Наука й економіка*. 2009. № 2 (14). С. 297–299.
5. Обґрунтування особливостей ринку освітніх послуг. *Технологический аудит и резервы производства*. 2014. № 4 (2). С. 36–39.
6. Павліха Н.В. Особливості розвитку регіональних ринків освітніх послуг в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. С. 540–544.
7. Пойта І.О. Особливості формування ринку освітніх послуг. *Національне господарство України : теорія і практика управління*. Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2011. С. 249–253.
8. Проблеми створення й розвитку опорних закладів освіти. *Європейська наукова платформа*. 2019. № 2. С. 58–65.
9. Ринку освітніх послуг: виклики сучасності : збірник матеріалів Науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Київ, 11 червня 2019 р. Київ : АПСВТ, 2019. 98 с.
10. Ситюк Р.О. Розвиток освітнього простору регіону в умовах децентралізації: економічний аспект. *Соціально-економічні, політичні та гуманітарні виміри національного та місцевого розвитку*. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2018. С. 69–71.
11. Хижняк Л.М. Еволюція соціальної відповідальності університету. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2015. № 18. С. 5–13.
12. Хохленко В.М. Адміністративно-правові засади становлення та розвитку освітнього ринку. *Dictum factum*. 2018. № 1. С. 77–80.